

„A büntetés-végrehajtás és az utógondozás” című panelvita összefoglalója

A panelvita moderátora Csóti András **bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese** köszöntötte a konferencia hallgatóságát, bemutatta a vita résztvevőit, majd átadta szót az első előadónak.

Slava Novak, a szlovén büntetés-végrehajtás képviselője elmondta, hogy ugyan nincs külön intézmény a börtönből szabadultak utógondozására Szlovéniában, de fejlett a szociális gondozói központok hálózata, amelyek munkáját a Munkügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium felügyeli.

A szlovén büntetés-végrehajtás 6 intézettel, 1067 férőhellyel rendelkezik, a kapacitás kihasználtsága 105%-os. A 100000 lakosra mindössze 56 fogvatartott jut. A maximális ítélethossz: 30 év.

A fogvatartottak társadalmi beilleszkedését – a lakóhelyhez közeli elhelyezéstől kezdve a feltételes szabadon bocsátásig – számos intézkedés segíti elő. A különböző fogvatartotti programok ugyanezt szolgálják. A nevelők egyénre szabott nevelési terveket készítenek, amelynek része egy ún. szociális és szabadulás utáni terv. A büntetés-végrehajtási intézetek az elítéltek szabadulásra felkészítése során együttműködnek – többek között – a területileg illetékes szociális gondozói, illetve munkaügyi központokkal, egészségügyi szolgálatokkal, oktatási intézményekkel és civil szervezetekkel. A büntetés-végrehajtási törvény alapján a bv. intézetnek az együttműködő intézményekkel karöltve egy programot kell készítenie, legkésőbb három hónappal az elítélt szabadulása előtt.

Ma nehezebb az utógondozói munka, mint a nyolcvanas, vagy akár a kilencvenes években, a rosszabb munkavállalási lehetőségek miatt, viszont – szerencsére – a civil szervezetek aktivitása folyamatosan nő ezen a területen.

Damir Žeželj, a horvát börtönkórház biztonsági osztályának vezetője volt a következő előadó. A horvát büntetés-végrehajtás 18 megyei intézettel, 3 fiatalkorúak börtönével, 2 félig-nyitott, egy nyitott intézettel, 2 zárt intézettel, valamint egy börtönkórházzal rendelkezik. Most építenek – Zágrábtól 50 km-re – egy maximális biztonsági fokozatú intézetet a veszélyes elítéltek fogvatartására. Napjainkban 2800 főt tartanak fogva, az intézetek kihasználtsága kb. 100%-os, azonban a börtönpopuláció további növekedése várható. Náluk 40 év a lehetséges leghosszabb bírói ítélet, jelenleg 2 elítéljtük rendelkezik ezzel az ítélettel.

Az előadó a továbbiakban bemutatta, hogy az elítéltprogramok és a szabadulásra előkészítés, illetve az állami intézmények és a civil szervezetek milyen szerepet játszanak a fogvatartottak reintegrálásának elősegítésében. A magas, 18%-os munkanélküliség – mint másutt Kelet-Európában – náluk is nagy gondot jelent. A ha-

tékonyabb utógondozás megvalósítása érdekében Horvátország most fontolgatja egy önálló pártfogói szolgálat létrehozását.

Wolfgang Deuschl, a németországi Aichach Bv. Intézet igazgatója már nem foglalkozott a bajor büntetés-végrehajtás bemutatásával, hiszen azt már a nemzetközi konferencia előző napján megtette, rövid előadásában azt vázolta, hogyan folyik a szabadulásra előkészítés a bajor büntetés-végrehajtásban.

Peter Scheffellar-Klots, a holland büntetés-végrehajtás külkapcsolati igazgatója történeti megközelítésben mutatta be az elítéltek utógondozásának hollandiai helyzetét. A téma először a hatvanas-hetvenes években került a szakmai érdeklődés középpontjába. A hetvenes-nyolcvanas években már professzionális megoldások születtek ezen a területen: a fogvatartotti programok – különösen az oktatás – kerültek előtérbe, viszont ezek a programok túlságosan a rezsimekhez voltak kötve, s nem voltak elég hatékonyak.

A nyolcvanas években volt egy olyan időszak, amikor nem az Igazságügyi Minisztérium alá volt rendelve az utógondozást végző szervezet, a probációs szolgálat magáncég volt. A kilencvenes évek elején sok új börtön épült, szigorúbbak lettek a rezsimek, ugyanakkor sok speciális program indult be (pl. a kábítószerfüggők, a mentálisan sérültek kezelésére).

1995-től egy speciális reintegrációs program indult el fiatal – 18-23 éves – fogvatartottak számára. A program három alapvető célkitűzése az együttműködni tudás kialakítása, ismeretek nyújtása a szabadulásra felkészítés jegyében és az eredményes kinti munkavállalás voltak. Egy másik, szintén sikeres program a fogvatartás befogadás utáni időszakára, a fogvatartottak szociális képességek megőrzésére koncentrált.

2003-tól kedvezőtlenebb anyagi feltételek közepette a reintegrációs programok nagyobb hatékonyságát kell elérni, ahogy az előadó fogalmazott: „szelektívnek kell lennünk, hogy hatékonyak legyünk”.

Garami Lajos bv. ezredes, a BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztályának vezetője az utógondozás és a büntetés-végrehajtás kapcsolatát az utóbbi szemszögből világította meg előadásában.

Minden korszerűnek mondott büntetés-végrehajtás célja az elítéltek szabadulására irányul. A sikeres reintegrációhoz a fogvatartottak pszichikai képességeinek alkalmasságára és a megfelelő szociális körülményekre egyaránt szükség van. Egyszerre mind a kettővel kell foglalkozni, a börtönben a pszichikai képességek fejlesztésére van elsősorban lehetőség.

A pszichés feltételrendszer javítása leginkább a normalizáció érvényesítésén, vagyis a civil élet tevékenységeinek gyakorlásán keresztül lehetséges. A munkavégzés kötelesség és jog is egyben a magyar börtönökben, napjainkban kevesebb a munkalehetőség. Az oktatási programok repertoárja megfelelő, a programokban résztvevők számát, amely évente 2000-2300 fő, emelni kellene. A magyar büntetés-végrehajtásban a szabadidős tevékenységek egyik alapvető célja életmódminta nyújtása. A több intézetben is működő népfőiskolai vagy cigány népfőiskolai program példaértékű.

A kinti élet modellezésében a külvilággal fenntartott kapcsolat rendkívül fontos. Magyarországon csak minden negyedik fogvatartott van a lakóhelye szerinti megyében elhelyezve. A panaszügyek és átszállítási kérelmek egy jelentős része ezt a problémát érinti. A büntetés-végrehajtás lépésre készül: biztosítani kívánja a lakóhely szerinti intézetbe szállítást legalább a látogatás idejére.

A magyar büntetés-végrehajtás intézetekben kiképzett nevelők által – a szabadulás előtt álló elítélteknek – tartott álláskereső tréningekkel kapcsolatban jók a visszajelzések. A szabadulásra felkészítésben a civil szervezetek szerepe is rendkívül jelentős Magyarországon, számuk a százat meghaladja.

Noha a pártfogó felügyelői szolgálat nemrégiben alakult újjá, a büntetés-végrehajtás és a pártfogói szervezet együttműködése egyáltalában nem új keletű. Napjainkban a büntetés-végrehajtás nevelői apparátusa a fogvatartottak motiválásával, az információk átadásával, s egy fajta mediatori szerep betöltésével segíthetik elő a pártfogó felügyelet munkáját.

Dr. Hatvani Erzsébet az IM Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala főigazgatója, a panelvita utolsó előadója szerint az elbocsátás utáni fél év, egy év – akár a jó előkészítés ellenére is – rendkívül hangsúlyos a szabadult életében a meglévő pszichés hátrányok és szociális problémák miatt.

2003. július 1-jétől létezik Magyarországon az integrált, egységes pártfogó felügyelői szolgálat, amely az Igazságügyi Minisztérium irányítása alá tartozik. Eddig is létezett ez a tevékenység, de a szervezet nem egységesen működött. A felnőtt korúakkal foglalkozók 1975 óta tevékenykednek ezen a területen, a fiatalokorúakkal 1970 óta foglalkoznak pártfogók. A felnőttekkel dolgozók a bíróságon, a fiatalokorúakkal foglalkozók a gyermekvédelemben dolgoztak.

A pártfogó az egész büntetőeljárást végigkíséri, megjelenik már a büntetőeljárás korai szakaszában, amikor még lehetőség van a diverzió, az alternatív szankciók alkalmazására. Ekkor pártfogói véleményt készít az ügyészség, bíróság kérésére, illetve alternatív szankciók esetén a pártfogás végrehajtása, egyfajta végigkísérése a feladata. Az újjáalakult pártfogói felügyelet keretei között – a bv. bíró döntése alapján ellenőrző, támogató funkciókat ellátva – megnövekedett szerep hárul a pártfogóra a szabadulás utáni tényleges utógondozásban.

A pártfogó már a büntetés-végrehajtási intézetekben minimálisan 6 hónappal a szabadulás előtt aktívan bekapcsolódik az elítélt szabadulásra felkészítésében, közreműködik a megkezdett programokban való részvétel biztosításában, a családdal való kapcsolatfelvételben és a munkahelykeresésben. Minden börtönből szabadult számára lehetőség van az utógondozás önkéntes igénybevételére. Nagyon fontos lépés a börtönpártfogói státuszok létrehozása. Egy építkező folyamatról van szó, de a legfontosabb letöltő házakban már vannak börtönpártfogók.

További feladat annak megvalósítása, hogy az utógondozás az elkövetők egyéni szükségleteire épüljön, továbbá hogy létrejöjjön Magyarországon is az ún. kockázatértékelés, vagyis annak a feltérképezése, hogy melyek azok a tényezők, melyek a bűnisméltés irányába hatnak. A pártfogó felügyelői szolgálatnak kapcsolód-

nia kell a szociális háléhoz, az önkormányzatokhoz, a civil szervezetekhez, illetve saját intézményi hálózatot kell kiépítenie.

A reintegráció – mint minden szociális tevékenység – két alapvető feladata, hogy az egyén képességeit és lehetőségeit megerősítse, illetve hogy érzékenyebbé tegye a társadalmat ezekre a problémákra.

Az előadások után **Tajta Gábor**, a **Váltó-sáv Alapítvány** munkatársa azt a kérdést tette fel a panelvita résztvevőinek, hogy nálunk a civil szervezetek milyen kapcsolatban vannak a büntetés-végrehajtással, és milyen támogatásban részesülnek.

Slava Novak válaszában az egyházi szervezetekkel való jó kapcsolatukat emelte ki, illetve utalt arra, hogy Szlovéniában nem kapnak állami támogatást a civil szervezetek.

Damir Žeželj – Horvátország viszonylatában – ugyancsak az egyházakkal meglévő jó kapcsolatról beszélt. Megemlítette, hogy tavaly óta az AVP (Alternative to Violence Project – magyarul: Alternatívák az Erőszakkal Szemben) nemzetközi önkéntes szervezet tart tréningeket a horvát börtönökben.

Wolfgang Deuschl a bajorországi helyzetre utalva hangsúlyozta, hogy az utógondozás elsősorban az állami szervezetek összehangolt munkája révén valósult meg.

Peter Scheffellar-Klots elmondta, hogy kb. 40-45 civil szervezettel állnak kapcsolatban. A próbáció költségvetésének 1%-át a civil szervezetek kapják. Gyakori, hogy önkéntesek segítik a családi kapcsolatokat nélkülöző fogvatartottakat, szabadultakat. A költségvetés jelentős csökkentése miatt a holland büntetés-végrehajtás különösen örül a civil szervezetek a szabadulás utáni integráció terén kifejtett munkájának.

Csóti András megköszönte a résztvevők értékes gondolatait, közreműködését, és utalt arra, hogy a panelvitával kapcsolatos gondolatait a nemzetközi konferenciát lezáró előadásában fogja elmondani.